

TANITMA YAZILARI

BENJAMIN BRAUDE-BERNARD LEWIS, *Christians and Jews in the Ottoman Empire*, New York-London 1982, 2 cilt. Birinci cilt: The Central Lands, 449 sayfa. İkinci cilt, The Arabic-speaking Lands, 248 sayfa. Holmes-Meier Yayınevi tarafından yayınlanmıştır.

Osmanlı Tarihi üzerine yaptıkları çalışmalar arasında müslüman olmayan grupların tarihsel ve sosyal durumları üzerinde çalışmaları ile tanınan iki araştırmacı, 1978 yılında toplanan bir kongrenin sonuçlarını bilim dünyasına sunmuş buluyorlar. Konunun bir veya birkaç kişi tarafından değil fakat geniş bir araştırmacı ile işbirliği yapıldıktan sonra aydınlığa çıkabileceği hususunda görüş birliğine vardıkları için, alanlarında yetkili olan kişileri bir araya getirmeyi başarmışlardır. İki cilt içinde bulunan 29 tane inceleme rakamı bile konunun ne kadar detaylı olduğunu bile ispat edecek bir sayıdır. Bu sayının bile ilerde yetmeyeceği daha çalışmak isteyen araştırmacılara yeni malzemenin bulunduğu bellidir. Bu ciltler içinde bulunan araştırmalar değerli birer kılavuz olarak sonraki araştırmalara yol gösterecektir. Zira bir tek tarih belgelerini ortaya koymak yeterli değildir. Daha başka neler bulunduğunu birinci cilt içinde sayın Prof. Halil İnalçık ortaya koymaktadır. “*Milletler* hakkında Osmanlı arşiv materyalleri” başlıklı İngilizce makalesinde (s. 437-449), merkez arşivi ile muhtelif yerlerdeki Türk belgelerini dikkatimize sunduktan sonra şimdi sınırlarımız içinde bulunmayan yerlerdeki malzemeye de dikkatimizi çekmektedir. Bu malzemedeki detaylar üzerinde duran araştırmacılar kendi konularını aydınlığa kavuştururken, diğerlerine de örnek oldular. Bunun gereksinmesini duyan yayıncılar ikinci cilde bir de ‘Kaynakça’ katmak (s. 207-223) suretiyle araştırmacıların dipnotlarında göremediğimiz yayınlara değinmektedirler. Burada bulunan eserleri bir arada toplayan kitaplıklar hiç bir zaman mevcut olmadığı için, araştırmacılar ne kadar çetin bir görev beklediği ortaya çıkıyor. Zira yönetim altında bulunanların nasıl bir hukuk kavramı içinde yönetildikleri ve hangi evreler içinde kendilerine haklar verildiği veya alındığı kaçınılmaz birer uğraş konusudur. Kaynaklarımızda bulunan bilgiler belirli bir görüşü yansıtmakta ve çağın özelliklerini de araştırmacılara açıklamaktadır. Fakat gerçek iç dünyalarını ve devlete olan yükümlülüklerini nasıl yerine getirdikleri çok defa tereddüd konusudur. Elimizdeki kitabın yaratıcıları bu çetin konuyu kendi eserlerinde yansıttıktan sonra şimdi zengin içerikli kitabı ortaya koymakla, tarihimizin aydınlatılması gerekli yönlerine eğilmektedirler. Beraber kaleme aldıkları 33 sayfalık giriş kısmı bile başlıbaşına bir araştırmadır. Konunun evrelerine yetkiyle eğilen araştırmacılar, bildikleriyle yetinmeyip araştırmacıları harekete geçirerek en eski dönemlerden çağımıza dek, çeşitli din ve mezhep mensuplarının durumlarını kaleme almayı başarmışlardır. Birçok azınlık dillerini öğrenmenin nasıl çetin bir konu olduğunu yakından görmüş kişi olarak, bu havada yetişecek bilim adamlarımızı

beklerken, fırsattan yararlanıp mütehasısları heveslendirmenin yerinde olduğu kanısındaım. Bu dilleri yüksek bilim kurumlarımıza yer verdirtmemenin sıkıntısını zamanımızda epey çekmekteyiz. Akademik düzeyde yetişmesi gereken bilim adamlarımızın kaynaklara daha temkinli yaklaşımları, kaynaklarımızı daha iyi aydınlatacaktır. Bunun yerine şimdi elimizde bulunan ciltlerdeki belli başlı çalışmalarla yetineceğiz. Konular azınlıklara göre değil de çağlara göre ayrılmıştır. 'Zimmi' kavramının gelişmesi 1. ciltte, C. E. Bosworth tarafından kaleme alınmıştır. Altı araştırmacı ise, ilk dönemden XVI. yüzyıla kadar geçen süreyi incelemişlerdir. Onsekiz ile Ondokuzuncu yüzyıllar ise kendi içlerinde ele alınmışlardır. Böyle bir konunun canlanması da bu yüzyıllar içinde idi. Osmanlı Devleti içinde belirli bir sivrilmeye eğilimi gösteren azınlıkların, maddî durumlarını güçlendirdikten sonra birtakım siyasal ve sosyal haklar isteme eğilimleri, Yirminci yüzyılda büyük siyasal sorunların hızlanmasına yol açmıştı. İşte bütün bu evreler ve ayrıca o sıralarda yönetimimiz altında bulunan müslüman ülkelerde nasıl geliştiği sıra ile ele alınmaktadır. Herhangi bir harita veya belge yayını konmamıştır. XVI. yüzyıldan sonra ülkemizi gezen kişiler, meydana getirdikleri gravür ve sair resimlerde azınlıkların sosyal durumlarına ve giyimlerine çok dikkat ederler, çeşitli eserler meydana getirirlerdi. Bunların süsleyeceği sayfalar, bazan pek ağırlaşan konulara hoş bir görünüm kazandıracaktı.

Güzel bir baskı ve rahat okuma düzeni ile kitaplıklarımıza kazandırılan bu eser, sayfalarda emeği geçenlerin bir himmeti olması yanında böyle bir eseri meydana getiren yayıncılara da bilim çevrelerinde çoktan hak ettikleri saygınlığı bir kez daha güçlendirmiştir.

DOÇ. DR. MAHMUT H. ŞAKIROĞLU